

Пантелеймон Куліш.

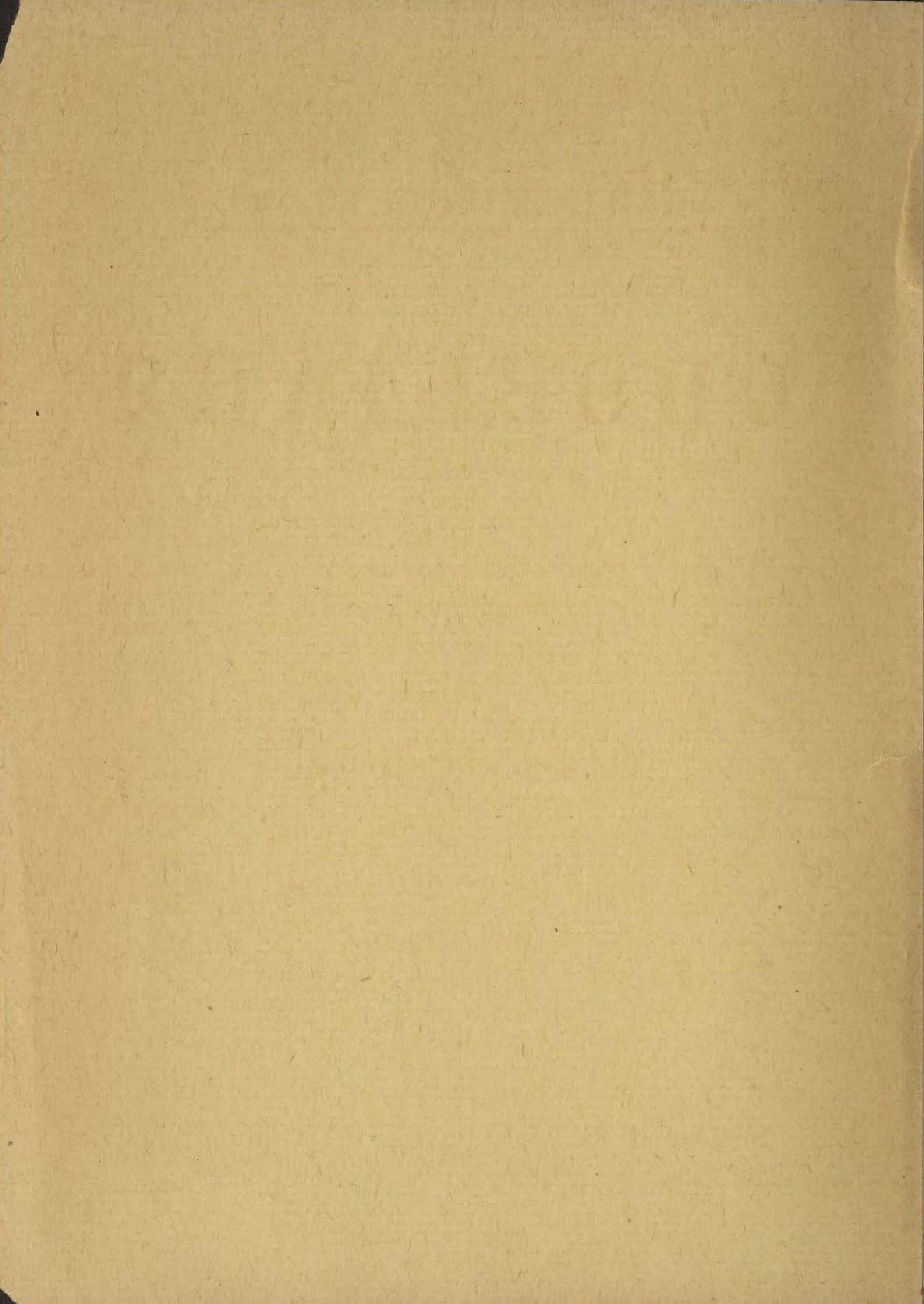
ОПОВІДАНЯ

Ціна 15 цнт.

1917.

З друкарні „Свободи“, 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

ПАНТАЛЕЙМОН КУЛІШ.

ОПОВІДАНЯ

Очаківська біда.

Циган.

Мартин Гак.

Орися.

Ціна 15 цнт.

1917.

З друкарні „Свободи“, 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

HARVARD UNIVERSITY
WIDENER LIBRARY

ОЧАКІВСЬКА БІДА.

—0—

Бував тут колись часто у нас у монастирі полковник козацький з того боку Дніпра; звав ся Перепелиця. То було як зачне росказувати про давній війни, так умора та й тілько¹⁾. Що — каже — тепер за війни? То як колись наші Задніпрянські козаки воювали, так, так! То — каже — народ храбрий і до війни тяжко способний. Як згадаю — каже — собі, що як був я сотником, то ходили ми з світлійшим князем Потьомкиним аж на край світа, під Очаків, де, казали нам, що жінки як перуть, то праники на небо кладуть: так небо там низенько. То нашему козацтву і хотілось побачити такого дива, і страшно було так далеко від дому одбиватись. Та що-ж маєш робити, коли приказ!

Отто, ще може тижнів за два до походу, жінки давай усячину готовить, у дорогу: грінки сушить, сало в вози укладувати. Наріштовали повні мажі²⁾. Посходились усі родичі³⁾. Плач, жаль такий по всьому селу, що Господи! Де-ж пак! не близький світ до Очакова, де небо вже так низенько, що баби праники кладуть, перучи на річці. Прощались з нами більш як тиждень; провожали за царину гурбою, з чарками, з пляшками. Плакали, як по мертвих, що й сам я трохи сплакнув, а з козаків деякі й геть то зарюмали.

Отже й пішли ми до того Очакова, на край світа. Прийшли, аж ні: небо ще не дуже низько, а хиба

1) Умора та й тільки — комедія та й годі. 2) Мажа — віз тягаревий (татарський, чумашкий). 3) Родичі — своїки, споріднені.

трохи низче, як у нас. „Ну”, кажемо, „слава ж тобі, Господи! ще, видно, не тут край сьвіту”.

Стали ми стояти під тим Очаковом, та аж обридло — так довго. Котрому козакови повні сакви жінка тютюну напхала або ріг табаки набила, то все те повикурювали й повинюхували. Дуже довго щось стояли. Приняли й холоду й голоду, бо стояли в шатрах, як Цигани, і не було там ні борщу, ні вареників, а все тілько грінки з салом їли. Отаке то лихо! Аж ось нестало вже ставати і сала, а тілько самі грінки позоставались. Що тут чинити? Коли-б ще козаки з голоду не попропадали, то як тогді й до дому вертатись? Біда!... Повісили наші носи, зовсім змарніли; тілько що диханіє в тілі, бо сказано — що з самих грінок за смак?

От я, взявши з собою писаря сотенного та осаула, та й пішли до сьвітлійшого прохати, щоб позволив післати підводи до дому за салом. Приходим, аж сьвітлійший стоїть на рундуку⁴⁾ і люльку курить. Поклонились йому. А він: „Што ви, хахли?...” та так і ляпнув по московськи.

Овва, як же погано зляв! О, цур же йому, як негарно!

„Ваша сьвітлость! біда прийшла козакам!”

— „Какая біда?...” і знов так і загнув нам по московськи на всю губу.

А, як же паскудно лаєть ся! Та нічого робити.

„Біда”, кажу, „ваша сьвітлость: козаки з голоду мрут!”

— „Как з голоду, проклятій хахли?”

„Мрут, ваша сьвітлость: самі грінки зостались в обозі, а сала вже забули, й яке воно”.

Ще я й не доказав, а він: „Вон, хахли!... Ребятай! вазьміте їх!”

Тут Москва як вискочить та за нас, а ми, підобривши поли, на-втікача! А вражий Москаль, так як репях, і вчепить ся, що геть його проволочеш може гоней зо двоє. Утекли на силу.

4) Рундук — ганок. 5) Ребята — хлопці.

„Еге, панове!” кажу опісля своїм: „отсе вам наука, щоб брали сала ще більше, ніж хліба, а то бач, яке лихо!”

Ото вже стоймо ми собі хирні, їмо тії грінки. Як ось стала чутка, що Турки йдуть під Очаків. Посилає мене съвітлійший з сотнею попереду, а сам мусить би то йти за нами. Поїхали ми та й думаєм собі: „О тепер же мабуть прийшла на нас остатня година!”

Їдем, блукаєм по полю, як неприкаянії. Коли-ж де нї візьмись у степу курява така, наче чия велика панцина почала віяти жито на току в сто лопат. Отсе ж Турки йдуть! Що тут у Господа чинити? Стрілять би то до них, хоч і далеко, щоб почув съвітлійший та йшов скорійш на підмогу. Так що-ж? поки ще прийде, то Турки нас пошаткують на капусту. А хоч і нї, то як підоспіють наші, то все таки нам лиха конем не обіхати: треба буде стояти з переду, то всі й пропадемо нї за собаку. Що тут у Бога діяти? Дивлюсь, аж місток над ярком... „Братця!” кажу: „сховаймось під сей місток! Нехай чорти бють ся, а ми пересидим тут лиху годину та й живі до дому вернемось”.

Козаки зараз мене й послухали. Збились у купку коло мене, так як пчоли коло матки. Сидимо; коли ж земля і звідси і звідти гуде, так нїби дві хмари наступають — одна з западу, а друга від сходу сонця. Як зійшов ся ж Москаль із Турками, як стали битись, то — Господи, твоя воля! і родились, і хрестились, такого страху не бачили. А далі чуємо, що Москаль перейшов через місток та й погнав Турка.

От ми тогді знід мостка. Дивим ся, аж коні так і грають кругом нас по полю, а Турки, що тріски на дрівітні, валяють ся купами, а деякі поранені ходять поміж ними і самі не знають, куди йти, бо й сили й сьміlosti вже чорт має, а напужані так, як овечки від вовка: що як розжene стадо, то ще довго дурнії стоять, вилупивши очі, по горах, а пастух хоч гукай, хоч не гукай.

„Беріте їх!” крикнув я на своїх: „вяжіть вражих Турків, поки їм дух не одихне! ловіть коней!”

От мої козаки давай їх батовати⁶) і набатовали сотень зо дві, і грошой повні кишені понабирали.

„Тепер же,” кажу, „хлопці, звернем у бік з дороги та відпочинем трохи денебудь у байраці, бо може втомились, ганяючись за кіньми; а над вечір вернемось до съвітлійшого”.

Так і зробили. А як усе вгамовалось і сам съвітлійший вернувсь до лагеря⁷), то й ми надвечір причвалали. Приходимо до ганку, аж він стоїть, з люлькою таки в зубах. Зараз, як побачив нас, так і загнув нам по московськи: „А што ви, хахли?...”

О, цур же йому, як негарно лаєть ся! Овва!

„Та ми отсе прийшли спитатись, ваша съвітлость, кому віддать на руки плінних?”

— „Каких плінних, праклятій чуби?”

„Та отже, бачите, що ми ходили у-в обізд із своєю сотнею, то як напали на нас Турки, а ми як почали їх стріляти та рубати, то й самих розігнали, і двісті плінних узяли, тілько шкода, що всі поранені”.

— „А людєй сколька патєряна⁸??”

„Ні одного, ваша съвітлость! уся сотня, слава Богу, жива й ціла”.

— „Тьфу, праклятій хахли! двесті плінних і самі цілі! Забрати у них плінних! Пашлі... глупій чуби!”

Так нам загнув на прощанє та й відпустив, спасибі йому.

То вже тогді мої козаки й кажуть: „Який то тобі, пане сотнику, Біг розум дав! Як би тебе не послухали, то всі-б може марне пропали; а тепер, слава Богу, і добичи повні руки, і самі зостались живі й здорові!”

6) Батовати — вязати (мотузами від коней). 7) Лагер — обоз, табор. 8) Патєрана — страчено.

ЦИГАН.

(УРИВОК ІЗ КАЗКИ).

—0—

Був собі колись якийсь-то циган; та такий же то прегіркий пяниця, що й не приведи Господи! Чи є в його яка копійчина, так і несе її у шинк; чи яка жупанина, він і її туди-ж пре!

А жінка з дітьми, голі й босі, пропадають без хліба. Танцюють, танцюють халяндри¹), пішовши у Вороніж, — бо вони стояли шатром біля Вороніжа, — так що-ж бо? народ не дуже заглядується на їх танці, бо вже вони нікому не в дивовижу.

А батько, я ж кажу, волочить ся по шинках, та пє, та гайнує, та бєсть ся навкулачки з ким попало. Побують йому всю пику, попідставляють окуляри, порозривають на йому одежду, спакостять ні на-що чоловіка! От тогді вже він і тягне до господи, та й лежить під шатром, як той кабан у берлозі, поки йому одлігне там трохи на серці.

Такий то вдав ся собі навіжений циган!

Оттак раз пізно ішов він із шинку до дому. Чи ішов він, чи рачки ліз, сього вам не скажу, бо вже давно смерклось; чути тілько було, що дуже кректав

1) Халяндра — циганський танець.

і спотикавсь; далі впав, здихнув разів зо два, та й захріп на все поле.

На той час довелось їхати тим шляхом якомусь панови. Аж ось коні — хвить на бік! трохи воза йому не перекинули.

„Стій! Що там таке?

Роздивились, аж пяний циган.

„Узять його з собою!” каже пан свому поганяйлові.

Узять так і взять, — з панським, кажуть, свого язика не рівняй: коли довгий, то прикоротчують, коли короткий — витягнуть.

Машталір²⁾ зліз із воза, розштовхав під боки цигана, та й підвів до воза.

„Куди отсе то мене цупиш?” питаеть ся у його циган.

„Лізь, кажуть тобі, на віз!”

— „На віз? Ну, се ще не велика біда!” каже циган. Сів собі любенько коло пана, та й захріп знов на все поле.

Прокинувшись на другий день, циган як глянув, так і зомлів!...

— „Де отсе я?... Куди се я забравсь?... Чи не в шинку? Так ні-ж бо: у шинку вікна не такі, та й стольців немає!... Ну, не дай Боже, та хто застане мене у сіх будинках! Адже-ж на мені й волося не зоставлють, — скажуть, що я прийшов красти! От-же коли прийшло на мою голову лихо!”

Тільки що се сказав, аж ось двери — рип! і увійшов якийсь синекаптанник.

— „Добродію!” каже до його циган: „коли я зайшов сюди красти, або чого другого, то от чорна земля, щоб я іще почорнішав! Щоб мені і руки й ноги повсихали! Щоб я зараз сказив ся! Щоб я сьвіту божого не побачив, коли я знаю, де я і що, куди отсе я зайшов!...”

2) Машталір — візник, фірма.

„Що се ви, пане?” каже добродій. „Чого се ви так божитесь?”

— „Який же я пан? Я не пан, а циган!”

„Господь з вами, пане! Що отсе вам приснилось? Чи ви-ж таки на цигана походили?”

— „Що за мара така?” думає циган. „Чоловіче добрий!” каже. „Годі тобі глузувати! Виведи тільки мене із цих хат, так я твого й панства не хочу; та знайди мені мій бриль та свитку”.

„Та що бо отсе ви мені кажете, пане? Як би я посьмів над вами глузувати? Нате лишень одягайтесь, та ось принесу вам чаю”.

— „Що за диво?” думає циган. „Справді він до мене так говорить, як до пана. Надіну вже, так і будь, сей жупан: що буде, то буде”.

Аж ось несуть йому чаю, — він пє; дають люльку, — він і люльку тягне; дають поросятини, — єсть він і поросятину. А потім знов чаю, а потім знов ковбас та поросятини, так що аж живіт йому обдуло!

На другий день, ще він не прочинавсьз), а тут йому уже й несуть чаю, горівки, вареників, ковбас, сала, — так що йому уже і в пельку не потовпилось!

От циган бачить, що всі йому кланяються у пояс, та знай величають паном, — перестав боятись і давай орудувати по своєму: „Горілки! музику!” гукнув він на прислужників.

Зараз вродилась і горілка й музика.

Циган дмухнув разом з півкварти, покректав, закусив, та так повеселішав, що аж підскочив. „А нутре горлиці!”⁴⁾.

Музики загули, а циган так і пішов кружка по мальованому помосту.

— „А що-ж ви не танцюєте, вражі діти?” гукнув він на людей. „Танцюйте! пийте! іжте! — Я не жалую нічого!”

От і народ давай виступати по одному та по двоє, — і підняли такий галас, як на весілі!

3) Прочинати ся — пробудити ся, проснути ся. 4) Горлиця — такий танець (і співака).

А циган же то вискакує та виспівує навпередими; кричить, гогоче^б), частує народ і сам пє, — так що й перестані йому нема. Знай тільки погукує:

„Гей грай, коли граєш,
Коли чорні брови маєш!...”

Вже й вечір, а циган гвалтує, а циган коїть лиху годину! Та вже як зовсім осмеркло, він зміг ся, та і впав, як сніп, пяний на поміст.

От тогді пан звелів знов одвезти його, та й положити на дорозі.

Так і зробили.

Хропе циган, неборак, на все поле, — аж вороня жахається ся на березах! Вже й сьвіт,—а він спить; вже люди й жать ідуть, — а він почиває, як після маківки!

От стали його будити: „Вакуло! Уставай! уставай!”

— „Пійдіть ви собі к діяволу!” загукав до них Вакула. „Чаю, бісові діти!”

„Тю! навісноголовий! Тю! га! дурний!” І пішли реготатись та тюкати на бідного Вакулу.

Циган підвів ся і бачить, що се вже щось не по вchorашньому. „А де-ж музики?” спитав він.

„Які музики?”

— „Як які? Аже-ж я вам пан!”

„Тю! навіжений! Що се тобі приснилось?”

Оторопів^б) мій циган, розставив ноги і вирячив на народ очи. „Може й справді се мені приснилось!” думає він. Та й не став нікому росказувати, щоб іще більше з його не глузували та не приложили йому якого імені.

—○—

5) Гоготіти — верещати, (міцно) гудіти. 6) Оторопіти — злякати ся.

МАРТИН ГАК.

—0—

I.

Мартин Гак (рассказывало младшим людям прадід мій) був чоловік старосвітського заводу. Тепер уже таких людей по-над Росавою¹) й не зуздиш. Що то за зрост був у того чоловіка! що за врода козацька! На виду — мов той казан, що тільки зараз у котляра з-під молота вийшов: червоний, та смуглений, та повний. Гетьманом би такому чоловікові бути; та не під такий час на сьвіт він родився. Ще-ж до того й правдивий, щирій чоловяга був; а такі, кажуть, рідко верхом ідуть та гетьманують. Отся то правда йому й шкодила. Батько його вік свій звікував у панському дворі ловчим, і сина до того способив. Ну, поки-ж старий був на сьвіті, то й нічого; а як склав руки, зараз Мартинову натуру пани й розпізнали. Товаришив він із людьми вбогими, і за вбогих людей, наче за родичів, уступався; а окомону та й самим панам у правді не змовчить. Хто його знає, як він і віріс такий, що наче й не розумів, що то чоловік підданий і вбогий, а що — пан! З паном він, ніби з товаришем говорить. Не злюбили його пани і зараз із двору вируговали. Хоч над його й не було по всій

1) Росава — Рось, правобічний доплив Дніпра.

Корсунщині ловчого, а про-те съміліва мова його дуже була панам не по-нутру.

II.

Ну, дарма. Кат вас бери з вашим двором! Осівся Мартин Гак крій села, в убогого чоловічка; давай у-купі з ним хліб заробляти. А батько йому тільки й зоставив, що пару жупанів та шапок високих козацьких зо дві. І той не вмів коло панів нажитись. Доглядав панського добра, як свого власного: думав, що й син на готовому хлібі вік свій звікує; а синові прийшлося просо товкти в макітрі. Справді усю зіму було товче в макітрі просо, бо на ступу убогий чоловічик не спроміг ся; а Дніпро розіллеть-ся, то він і носить на пристань пшоно. Поліщуки²⁾ на Низ Дніпром ідуть; то скільки хоч винеси пшона — усе закуплять, бо вони люблять його страх, а просо в їх не родить. Та ще було косить по людях, за плугомходить, жне. От і ввесь його заробіток.

Жаль стало панам, що такий уданий юнак марне свій вік тратить, — мовляв, з хлопством тільки псується; узяли його в двір ловчим, — уже не ті пани, другі. Що-ж? Яка в кого вдача. Правда випхала його знов із панського двору. Не схотів схибити словом на полюванні; мірошник повалив дика, а не панич. А паничеві, бачте, хотілось перед молодою виставитись: він саме залинявсь до грабянки. „Лайдак”, мовляли пани, „неадукована бестія!” та й геть від себе ловчого.

III.

Знов наш Мартин просо товче в макітрі та до Дніпра носить. Женитись би йому та пристати в прийми. Що-ж, коли перед тестем та тещею не хотів голови нахилити! А вести жінку в чужу хату — се не його була вдача. Так вік молодецький ізживав марне. Лицялись до його дівчата, що вже й казати! Було

2) Поліщуки — Білорусини мешкаючі в Полісю, болотистім краю над Прип'ятлю, правобічним допливом Дніпра.

заспіває в темряві на майдані: „Ой ізійди, зійти ти, зіронько та вечірняя”, — так до його купцем³) дівчата й зійдуть ся: що ніхто, бач, таких пісень співати не вміє... Кохали його дівчата вельми і раді б йому неба нахилити, та не туди наш Мартин стреляв розумом. Про любошці йому було байдуже.

— Чорт-ма в тому добра, панове браття! було говорити товариству.

— А в чому-ж добро, Мартине? питаютъ ся.

— Ге, в чому! та й замовкне.

IV.

Пішов раз Мартин навпростеъ гаями до Дніпра, та тільки його й бачили. Чи він попав на безодню драговину⁴), чи може його русалка — бо гарний був аж надто — завела у яке озеронетечу, ніхто того не знав. Зникнув Мартин Гак десь у безвісті. Жалкували дівчата і пісню про його проложили. Тільки-ж по йому й слави в нас на Росаві зсталось, що було. співає молодіж:

„Чи тобі-ж, Мартине,
Та мужикувати?
Тобі тілько з козаками
Раду радувати.

Радував би раду
На ляцьку трівогу,
Як з неволі визволити
Україну вбогу.

Радував би раду
На панську досаду,
Що загарбали Вкраїну,
Та не знайдуть ладу”.

V.

Справді ж бо не знаходили ладу з Україною мости ві панове Ляхи. То самі було один одного під'їзда-

3) Купець — купка. 4) Драговина — трясавиця, багно, мочар.

ми шарпають, то гайдамацтво було нарине з низово-го Дніпра, а не гайдамацтво, то гледи — Татарва вки-неться в села. Погано було тогді жити; все було сте-режись не того, так іншого чорта. Та ще, собі на ли-хо, опіяки великі були тогді пани Ляхи (тепер трохи вдержують ся); то було заведутъ ся на бенкеті та се-ло на село й пруть: бий ся за їх лобатуб⁵) голову! Ну, хлопці ж було таки й бути ся, споминаючи стару ко-защину, а старі тілько панів з обох боків лають. Пук, пук по-верх чужої голови; а зійдуть ся на шаблі, по-брязкотять та й годі. „Щоб їм добра не було, сим цвенъкачам!” мовляють: „як вони нас брата на брата підцьковують!” Иноді тут-же було й помирять ся вражі дуки, зачнуть вівати серед поля пити, а наш брат не один постреляний коне. „Ale to nіc”, мовля-ють між себе панове: „нехай молодіж цвічить ся, щоб зуміла Татар та гайдамацтво проганяти”.

VI.

Коли-ж чуємо ми по-над Росавою, що вже гай-дамаки не злодійським робом ходять. По всій Смілян-щині, Чигиринщині, Уманщині червоніють голтятаки у панських жупанах; жидівські шапки роздаровують молодицям на заткала — верхи⁶) затикати; ксьонзів-ськими орнатами сідла вкривають. Хмельнициною скрізь по Вкраїні запахло. І в нас по-над Росавою де-котрі парубята позникали і коней з панських кося-ків?) позаводили. Вжахнули ся пани; давай на-вкруги токів та дворів справляти варту самими паничами. Найкрасчому Русинові не діймають віри; всіх нас у-важають за гайдамацьких дядьків. А в нас і думки тієї не було, щоб гайдамакам понатуритись, бо й то були людські добродії, незгірші від кварцяних⁸) або народових⁹). Коли в кого жупан саєтовий від прадіда

5) Лобатий — з великим лобом. 6) Верх — комин, кагла. 7) Ко-сяк — табун, стадо кобил з огером. 8) Кварцяні — стало військо в Польщі, удержане для „поточног” оборони з четвертої частини (квар-ти) доходу з королівських дібр. 9) Народові — кавалерія народова: так звали ся польські драгони.

залежавсь, не надівай до церкви — злуплять. Коли в кого коник у лозах вигулявсь, найдуть — не сховаєшся. І все було вражі сини беруть у позику, нічого не робують, не жакують¹⁰⁾ по татарській. То вже, коли було терпіти від кого напасть, так лучче від панів.

VII.

Се ж то старечі голови так міркували, а парубоцтву хоч і не кажи. В тих на умі тільки співи про козацьку славу та про здобич велику. Та що? я й сам, дарма що вже був жонатий, де було знаю по пасіках старих людей, так було туди й прямую. „Дідусю!” скажеш було поздоровкавши: „чули про нову Хмельницину?” — „Шкода говорити, синку! Не щотижня велике свято, не що-року весіля”.

„А заспівайте мені, серце дідусю, тих пісень, що з старосьвіщини позоставались”. — От було й заведе:

„Ой став пугач на могилу,
Та й крикнув він: пугу!
Чи не дасть Бог козаченькам
Хоч тепер потугу.

I день і ніч воїни ждемо,
Здобичі не маєм.
Давно була Хмельниченька,
Що вже й не згадаєм.

Ой колись ми воювали,
Та більше не будем;
Того щастя й тої долі
По вік не забудем”.

І що б то здається! Слухаєш, та й заплачеш. Такий час був, що й дерево, ти б казав, шумить про давню козацьку славу. Тим-то було тільки по пасіках і почуєш старосьвітську пісню. Крий Боже, хто заведе на селі! У Браніцьких та в Яблуновських, то за старосьвітські пісні і голови людям стинали.

10) Жакувати — грабити, розхапувати.

VIII.

. Вартують наші паничі, розмовляють поміж себе тихцем селяне, аж гульк! і на нашему полі вродили червоні бодяки: притягли під Когарлик гайдамаки з-під Канева. Сумно було й поглянути з панського двору. На узгірі стояв панський двір, а поле поперед його переливалось горбами та долинами. Де гайок уріжеться в жито, де весняна вода одірве горба і зробить кручу — все видно, як на долоні. Горе панам, горе ж і нашему братові. Двір хоч і обставлений був паліями — тогді не можна було інше, — та що по тому? Як його вбережеш у день і в ночі? Зібрались люде в панський двір, та один одному не діймає віри. Там бо, між гайдамацьким роєм, познали де-які наших парубків на панських конях. Хто його знає, у кого яка думка! Про Хмельницчину почали вже так розмовляти, наче вона позавчора минула. Де та й память у людей узяла ся! що ти б сказав — вони самі того Хмельницького бачили і з ним у-купі жидівські бочки по орандах розбивали. Таке съято надходило, що ніхто вже про будень і не думав. Позабували люде й діло робити, знай тільки про ту козащину правлять. Ну, як же тепер з тими гостьми привітатись? Чи їх самим до двору прохати, чи від них посланця ждати? Думка ж то думкою, а діло ділом.

IX.

Пани людей горілкою заохочують, щоб одбивали добре гайдамак. Що було дома огняної зброї — все пороздавали поміж підданими. Ключник у приполі¹¹⁾ порох носить та охочим у брилі насипає; а де-котрі сокири на довгі топорища набивають, коси на-впростець приправляють, дрюки дубові засмалюють. А гайдамаки так і грають перед панським двором по ярках та по горбах; то в гай пурнуть, то з гаю випурнуть. Не велика купа їх і була, а здавались тисячею. Жид-рандар, так аж очи заплющив, та все своєму бо-

11) Приплі — податок.

гові молить ся, а Жидівка з жидівчатами так поховались, що й собаки не винюхали б. Декотрі шуткували з рандаря:

— „А що ти чинити-меш, Жиде, як гайдамака під ворота прийде? Чи книжку читати-меш, чи під саж¹²⁾ утікати-меш, чи вийдеш на-зустріч та горілкою витати-меш? Ой уже-ж тобі, Лейбо, карбів не писати: буде тобі гайдамака спину карбувати, буде тобі за оранду вистачати плату, носити-меш, хоч не схочеш, опанчу червчату¹³⁾.“

Під такий дивний час якось розжевріє розум людський, і мов з його искри посиплють ся. Хто з-роду мовчязний був, дивись — глаголе таке, наче не при собіходить. І ніхто б не вгадав, чи ми будемо битись, чи миритись із тими коліями¹⁴⁾. По інших селах люди жалкують ся було дуже на панів, то й не диво, що визирали січових гостей; а в нас пани не були лихі до людей, — так собі пани та й годі. І рандар у нас годяцій був. Весілля справляємо було під його цимбали. Тільки що борода чортяча, а то зовсім наче християнин: і горілки випє, і пошуткує, і не дзижчить, як говорить. От-же кажи! Зненавиділи люди пана і Жида, скоро прочули про гайдамаччину. Чудний був час — хай уже не вертається!

X.

Крутять ся тай крутять ся поперед двору гайдамаки, а до воріт не приступають. Вже й вечоріє. Вже наші серед двора заходились і вечерю варити. Підохотовивши горілкою, пісень усяких співають, і про Хмельницького забувши ріжуть. А гайдамаки собі в гаю вигукують. Прислухаємось, аж одна пісня, що в нас, що в іх:

12) Саж — хлів на свині, кармник. 13) Червчатий — горячо (шкарлатно)-червоний. 14) Колії — гайдамаки з 1768. року; колії — той що коле.

„Перебийніс вивів до бою
Сімсот юнаків з собою,
Рубає мечем голови з плечей,
А решту топить водою.

Ой пийте, пишні панове,
З калюжи пійло готове,
Що вимишляли на меди-вина
Дуди¹⁵⁾, очкове¹⁶⁾, волове!”

Звонтили тогді пани, поховались у будинок; позамикали двері дубові; сидять з рушницями коло вікон. А наші байдуже — співають. Горілкою добре впивались, а піснями ще більш. Тим-часом ніхто не мислив про зраду, хоч і кричав рандар вай-вай, слухаючи співів. Сонце зайшло. Місяць підбивсь у-гору. Декотрі лежали вже покотом, а пісні не втихали.

XI.

Слухав я, слухав, і взяла мене охота добути звістки в гайдамак: скільки їх і що вони собі думають? Одвага в мене така, що про смерть ані гадки. Викравсь я з двора в ярок, та поміж зіллям і лізу, мов той ужака; коли ж хтось мене хіп за шию!

— А куди се, Петре? питав в мене гайдамака.

При місяці я й пізнав нашого-ж таки яселничого¹⁷⁾, що втік на панському коні.

— Куди-ж? кажу; наче мені й байдуже. — А вже-ж до вас.

— Так наша віра?

— Ваша.

— Ходімо ж от-сюди.

Та й повів мене по-за кручею на узлісся¹⁸⁾.

Дивлюсь — із-за дерева димок біжить, проти місяця золотить ся. На узлісся варта спитала тільки: „Наша віра?” та й пропустила.

15) Дуди — податок рандаревий за дитину, що родить ся в селянина. Куліш. 16) Очкове — податок від пасіки (очок вуліях). 17) Яселничий — конюший. 18) Узлісся — приліс, підліс.

XII.

Прийшли ми до куреня; аж сидить купа людей чимала, а між ними — хто-ж би? — Мартин Гак!

Спершу я наче не пізнав його в червонім жупані. Обличчя якось йому споважніло, наче десятма годів постаршав; тільки чоло було захмарене, і позирав перед себе сумовито. Хоч-би й не сказано мені, що се отаман, сам би я догадав ся.

— А що, Петре, на волі красче?

— Красче, кажу, пане отамане.

Він якось так усміхнувсь, і дивно мені стало, чого він такий сумовитий.

— А що? в вас трусять ся? питає.

— Боять ся, кажу, дуже, а про-те битимуть ся.

— Побачимо.

Та й замовк.

Товариство його безпечне виспівувало пісень, а він, покручуючи мітласті вуса, нахиливсь проти багаття та наче й забув про мене.

Повів мене яселничий до другої купи. Там привітали мене всі наші парубята. Мусив я з ними веселитись, та все випитую: скільки їх, звідкіля наринули, що завтра чинити-муть?

— Вчинили б ми й сьогодні, коли-б не атаман! кажуть мені. — Щось він ніби сумує, ходячи по застумах¹⁹⁾, не велить нам чіпати панського двору. Хоч би Жида були захопили в оранді, а то й оранда порожня. Лейба пронюхав своє лихо, мов пес, та не мине песької смерти.

— А чим він, братці, перед вами винен? кажу я з-тиха.

— Дивись, чим винен! гукне яселничий. — Що то не був у козаках! Лях, Жид і собака — все віра однака.

Хотів я й про своїх панів сказати, та й замовк. Частують мене; випив. Вони ж собі плють та співа-

19) Застум — самотне місце.

ють, а я приліг та ніби й заснув. Важким духом на мене від них повіяло. Почав я собі думати, що з цього пива вийде за диво. Думав, думав, тай справді заснув.

XIII.

Чи довго спав, чи ні — не знаю, тільки мене хтось будить. Прокинувсь — уже на сьвіт починає займатись. Передо мною на пеньку сидить Мартин Гак. Такий же він понурий, як і був, тільки поблід, ніби нездужає. Кругом усе спить. Соловейко в гаю ладкає над гайдамаками, наче над ратаями.

— Так будуть, кажеш, битись, Петре? питав в мене тихцем Мартин Гак.

— Будуть, пане отамане.

— Не величай мене отаманом, Петре.

— Чом же?

— Не я се отаманую: отаманує моя недоля.

— Як же се так? питав дивуючись.

— Не того я, брате, сподіався по козацтву, почав говорити Мартин, та й поглянув, чи нема кого близько. — Любив я правду з-малечку, шукав її всюди, та й не знайшов нігде. Нема в сьвіті правди, нема її ні в панів, ні в черців, ні в козаків. Коли зосталась де правда, то по вбогих хатах у запічку. Там стара бабуся, прядучи вовну, навчає унуків, як у сьвіті по правді жити. Сумовитим ти мене знаєш, Петре, з-малку, та не того я сумував, що з панами не вмію жити, а того, що шукаю було правди, та нігде не знайду її, — тільки було в церкві про неї чую. От, наслухавшись у церкві про святу правду, „пійду я — думаю собі — по монастирях! Там вона мусить коренитись, там вона росте, цвіте і солодкі ягоди свої родить”. Геге! шкода праці!

Та й похитав Мартин Гак головою.

XIV.

Далі, помовчавши троха: — Бач, каже, де я з чернечтва опинив ся! У гайдамацтві!... Не мав я за розбишак тих людей, що їздили з Січи по монастирях; не розбишацьким духом вони дихали, та діло їх вийшло гидке перед Богом і перед людьми. Ми то думали приспішити волю селянам, та мабуть чи не в гіршу кормigu їх запрягли. Хотіли слобонити рідну сторону від напасників, а розплодили таких драпік, що аж землі важко під ними. Скоро розпочалось кріаве діло наше, зараз я постеріг, що нема в йому Божої правди. Не такій орді Україну рятувати. Коли-б хто від неї самої слобонив Україну; а поки слобонить — кріаві річки ллють ся та й ллють ся. Отсе-ж я, брате, бачу, що лихо, та й почав декого з свого куреня на іншу дорогу звертати. Послухали мене, схаменулись. Сорок нас, як один, готові від розбишак відрізнитись²⁰⁾, аби нас приняли в який замочок. Нехай їх прийде тогді хоч тисяча — нічого нам не вдіють, бо я всю їх удачу знаю і зумію від них оборонитись. Як зійде сонечко, ми почнем знов перед панським двором вихрувати²¹⁾. Тогді дивітесь — відрізнить ся купа від інших, та й почне в-гору шапками кидати. Відчиняйте тогді ворота. Аби нам де ногу твердо поставити, не пустимо гайдамацтва дальнє ширитись. Що Залізняк із Гонтою робить, нападаючи на людей заможніх, те я вчиню, боронючи всю Корсунщину від голтьяпак.

XV.

Тільки що се він вимовив, аж за плечима в його хтось гукнув:

— Не діждеш!

Я зирк! Страшений сивий гайдамака обома руками підняв над собою здоровенну шаблюку. Не встиг я скрикнути — гаряча кров козацька бризнула мені на вид. Мартин Гак простягсь неживий коло мене.

20) Відрізнитись — відділитись. 21) Вихрувати — крутити ся.

— Зрада! зрада! загукали по всьому гаю.

— Отамана вбито! чути було всюди.

Зробилась велика завірюха між гайдамаками. Закрутились вони, мов той вихор, що, вкинувшись у гай, підніме колесом червоне листя з землі. Я вже й не тямлю, як я ту минуту перебув: думав, що моя голова ляже поруч з Мартиновою. А ім на мене й байдуже: вони юртують²²⁾ ся між себе. Далі — шарах! покопотіли²³⁾ долинами; зникли за горбиною; ще раз майнули oddалеки мов крізь серпанок, та тільки я їх і бачив.

Вернувшись я в двір, оповістив панам. Взяли Мартину Гака і чесно поховали в яру. І доси **Мартиновим яром** звесь-ся. Всі дівчата за ним плакали, а Жид аж два ведра горілки подарував. Бувають люди й між Жидами. Коли ж на другий чи на третій день чуємо: попав ся Гонта у московські лабети, довоював ся бідолаха до червоної сорочки: Ляхи живцем з його шкуру здирали. А Залізняк наче крізь землю провалив ся. Тільки й зосталась по йому пісня:

Максим козак Залізняк, з славного Запорожа,

Процьвітає на Україні, як в городі рожа...

Пишний був цвіт, та гіркі ягоди вродили!...

— о —

22) Юртувати ся — метушити ся, мотати ся, колотити ся. 23) Покопотіти — потупотати.

ОРИСЯ.

—0—

(ІДІЛЛІЯ).

I.

Співають у пісні, що нема найкрасчого на вроду, як ясная зоря в погоду. Отже хто бачив дочку покійного сотника Таволги, той би сказав може, що вона красча й над ясную зорю в погоду, красча й над повний місяць серед ночі, красча й над саме сонце, що звеселяє й рибу в морі, і звірія в дуброві, і мак у городі.

Може й гріх таке казати: де таки видано, щоб дівча було красче од съятого сонця й місяця? Та вже мабуть так нас грішних мати на съвіт породила, що як споглянеш на дівоцьку вроду, то здасть ся тобі, що вже ні на землі ні на небі нема нічого красчого.

Гарна, дуже була гарна сотниківна! Знали її по всій Україні; бо в нас на Вкраїні, скоро було в кого виросте дочка хороша, то вже й знають усюди. Було чи треба кому з молодого козацтва, чи не треба чого у Війтівці, іде за сто верстов, аби тілько побачити, що там за дочка в сотника Таволги, що там за Орися, що всюди про неї мов у труби трублять! Та не багато з того виходило користі. Якось не було козацтву

приступу до неї з залицяннем. Чи батько був дуже гордий, чи дочка дуже пишна, того не знаю; а знаю, що було вернеться інший крутиус із Війтовець та й ходить, мов неприкаянний. Спитає його про Орисю товариш...

„Шкода”, каже, „брате, нашого повабу¹⁾ й залицяння! Не для нас зацвіла ся квітка! Може хто й застремить її собі за високу шапку, тілько той буде не з нашого десятка”.

А товариш похитає мовчки головою та й подумає: „От-же занапстила козака!”

II.

А Орися була вже не дитина, вирівнялась і виконалась, як біла тополя в леваді. Подивить ся було на її старий сотник, подивить ся на її пишний зрост і хорошу вроду, порадується батьківським серцем, що діждав на старість собі такої дочки, а часом і посумує: „Доспіла єси, моя ясочко, як повний колос на ниві! Та чи знати-ме женчик, яку благодать бере собі од Господа милосердного? Єсть багато людей, і статчих і значних, що залищають ся на тебе, та не хотілось би мені отдавать тебе в руки сивому дідові: звялити тебе ревнуючи²⁾, як вітер билину в полі. Ой, не хотілось би отдавать тебе й за молодого шибайголову, що не поживе довго без степу та коня, поляже в полі буйною головою, а тебе заставить горювати з дітоньками!”

Так собі думаючи та гадаючи, старий Таволга часом тяжко-тяжко засумує, аж слюза покотить ся йому з ока.

А Орися росла собі як та квітка в городі. Повна та хороша на виду, маяла то сям то там по господі в старого сотника, похожала як по меду бжілка і всю господу звеселяла.

1) Поваб — понада, принада. 2) Ревнувати — бути заздрісним, чіпати ся.

III.

Приснiv ся раз Орисі предивний сон. Здалось, прийшла до неї з того сьвіту покійна пані-матка, стала над нею в головах та й каже: „Дитино моя, Орисю! Не довго вже тобі діуввати: що-день благаю Господа милосердного, щоб послав тобі вірну дружину”.

Встала Орися ні смутна ні весела, іде до пан-отця в сьвітлицю, зачервонілась як та квіточка, та й каже: „Пан-отченьку! Позолили мої дівчата платтє. Нехай запряжуть нам коней; поїдемо ми до Трубайлаз³⁾, під Турову Кручу; там вода, чиста як скло, рине по камінням”.

А пан-отець рече: „Чого-ж тобі, Орисю, так далеко їздити?”

— „Хиба-ж то вже, пан-отченьку, й далеко?... На пів години ходи; та туди-ж усе їхати лугом та левадами, що й не счуєш ся, як вода заблищить і зашумить під горою”.

А пан-отець: „О, я вже знаю, що аби чого забажала, то вмієш випросить. Поклич же мені старого Гриву!”

Поскочила Орися до дверей, не довго шукала Гриви, зараз привела його перед пан-отця.

А той Грива був старий, дідизний чоловік. Знав він пана сотника ще з-малечку, випестив його на руках; вивчив і на коні їздити. Потім виходив з сотником у походах ледви не всю Польщу, був з ним і в Криму, був і на Чорному морі; та вже на старість не схотів би й панства, аби тільки при йому дожити віку. Старий уже був дуже дідуган той Грива; брови на очі йому понасовувались і борода сива до пояса.

Увійшов у сьвітлицю, вклонив ся пану сотнику, та й каже: „Добрий-день, добродію!”

А сотник йому: „Здоров, добродію!” Бо вони один одного звикли добродіями величати.

3) Трубайлло — Трубеж, доплив Дніпра.

„Запряжи”, каже, „добродію, пару коней, візьми
хоч той віз, що було сухарі в поході возимо, та пове-
зи наших прачок до Трубайла”.

А той йому: „Добре, добродію, запряжемо. Чо-
му не запрягти?”

І ото зараз іде, бере двох хлопців, викочує з-під
повітки⁴⁾ віз, довгий і широкий, добре йому знакомий,
що нераз у лихій годині, засівши за його, одбивавсь
од Ляхів або од Татарви, нераз приняв через
його й нужди не мало, часом як трапить ся
було утікати із ним по корчах, по болотах, по баг-
нах, щоб вихопить ся манівцем із залоги. Викочує
старий Грива той віз тепер на іншую потребу; за-
прягає пару коней, що вже літа давно погасили в них
той огонь, що кипить у серці, паše з очей і з ніздер,
і кидає коня сюди й туди, на страх жінкам і дітям,
а доброму козакові на втіху. Смирні тепер тії два бі-
лії коники ходили під рукою сивого Гриви, що вже
давно одвик од козацького герця.

Отже дівчата Орисині несуть сорочки, шитії руш-
ники, настілники і всяке добро; наклали повен віз, і
самі посідали: усі в стъожках та в квітках, — Орися
поміж ними, — і як мак у городі всі квітки закра-
шає, так вона сиділа поміж своїми дівчатами. Сивий
Грива сів з-переду; хлопята кинулись одчиняти воро-
та. Виглянув у вікно пан сотник:

„Не бари ся ж там, Орисю!”

А вона: „Ні, пан-отченъку!”

Ляснув погонич пugoю⁵⁾; коні заржали, почувши
лугову пашу; потюпали і зникли з очей і з возом, і з
погоничем, і з дівчатами.

IV.

От уже й луг перед ними. І сюди зелено, і туди зе-
лено. Було бо се саме на весні, як ще трава съвіжа та

4) Повітка — піддаше, шопа, возівка. 5) Пуга — батіг, бич.

молода, тілько що вкриє землю. Скілько вгорі синього неба, стілько внизу зеленого лугу. І так як ясна зоря в ночі покотить ся, палаючи по небу, так тая Орися проїзджала широким лугом з своїми дівчатами.

Аж ось — шумить, реве Трубайло за левадами. Як розступить ся дерево, а сонце як заблищить саме в тім місці, де вода рине через каміння, то ти б скав, що то не вода, а саме чисте скло, самий дорогий кришталь рине з гори і бੇть-ся на дрібній склянки⁶⁾ об каміння.

Над річкою Трубайлом стоїть висока круча. Вся обросла кучерявим вязом, а коріння повисло над самою річкою. Дикий хміль почіплявсь за те коріння і комишається кудлатими жмутками. А внизу вода рине та рине! Отсе ж тая й Турова Круча.

Дивлять ся на неї дівчата, та й питаютъ ся в старого Гриви, чого вона прозвалась Туровою?

„На-що вам знать?” каже Грива.

— „Аже-ж ти на щось знаєш? Так і нам скажи!”

„Ой, мої голубята! Сказав би я вам, та тілько більше не поїдете сюди на річку”.

— Що-ж там таке? Скажи бо таки нам, дідусю!”

Як узяли просить, не видержав старий, сів на камені над річкою, та й почав глаголати:

„Колись то давно, іще до татарського лихоліття, правив Переяславом якийсь князь. Та й був собі той князь стрілець такий, що аби зуздрів на око, то вже й його; і кохавсь він у полюванні. Ото-ж раз поїхав той князь на полювання, та й одбив ся у пущі од своєї челяди. Їде та їде пущею, коли ж дивить ся, аж на лощині⁷⁾ пасеть-ся стадо турів”.

— „А що-ж то, дідусю, за тури?” спитала ся Орися.

„То, моя кришко, були дики бики з золотими рогами; тепер уже їх нігде не зуздиши. Бачить князь тих турів; тілько не дивується на їх золоті роги, а диву-

6) Склянка — кусник розбитого скла. 7) Лощина — полянка.

єть-ся, що при них стойть дівчина, така, що усю пущу красою освітила. Поскочив він до неї; а від неї так сяє, що й приступити не можна. Забув князь і про свою челядь, і про те, що заблудив у пущі: вхопила його за серце тая чудовна краса.

„Дівчино!” рече: „будь моєю женою!” А вона рече: „Тогді я буду тобі женою, як Трубайло назад вернеть-ся”. А князь їй знову: „Як не згодиш ся на мое проханнє, то я твої тури постріляю”. — „Як постреляєш мої тури, то вже більш нічого не стреляти-меш”. Розсердив ся князь, взяв лук з плеча і почав стріляти золоторогії тури. Сунулись тії тури в пущу, так і вивалили дерево; а князь за ними знай пускає стрілку за стрілкою. Прибігли над Трубайло... а Трубайло тогді був не такий узенький як тепер, — прибігли над високу кручу і всі шубовсьтв у воду! та й ні один не переплив, усі каменем лягли по дну, аж річку загатили. Сплеснула тогді дівчина руками: „Потопив єси моїх золоторогих турів, блукай же тепер по пущі по всій вічній роки!...” Отже й блукає, кажуть, той князь до сього часу по пущі, і ніяк не знайде свого Переяслава. А Переяслав був уже і в татарських руках, був і в лядських, — чого вже не було з тим Переяславом? А він не знайде його, та й не знайде. А дівчинині тури лежать і досі каміннями в воді, і от прислушайсь: то не вода реве, а ревуть тури глухо з-під води. Отже, кажуть, буде таке время, що князь приде на Турову Кручу, повстають тури і пійдуть шукати собі диких пущ по Вкраїні”.

V.

Слухають дівчата, та аж сумно їм стало; слухає Орися, та вже боїться й глянуть на каміння, що простяглось купою через річку. Вже їй здається, що то справді не каміння, і вода шумить якось не так, як вода...

Засмутив зовсім дівчат старий Грива. Не знають уже, чи прати би то їм, чи до дому вбратись; сором

тілько старого Гриви: поглядає бо на них, та тілько всьміхається. То було люблять прать на самій бистрині, положивши кладку з каменя на камінь; а тепер одійшли дальше од кручині, де вода ще не дійшла до каміння і пливе тиха та чиста, хоч вигляньсь як у зеркало. І справді мов у зеркалі видно в воді і небо, і кручу з тими кудлатими коріннями, що переплутались із хмелем, і кучеряві вязи, що повибігали на самий край і попростягали зелені лапи над річкою.

Дивить ся Орися в воду, аж у воді на кручині щось зачервоніло; хтось ніби виїхав із пущі на сивому коні і стойть поміж вязами. Боїтися глянути угору, щоб справді не було там когось; боїтися глянути і на каміння: вже їй здається, що ось-ось заревуть і сунутися з річки зачаровані тури. Смикнула за рукав одну дівчину і показала в воду: дивлять ся дівчата, аж на Туровій Кручі князь на сивому коні. Так і обомліли. Бо хто-ж би сказав, що то й не князь? Увесь у кармазині, а з пояса золото аж капає.

Не мало ж, видно, здивувавсь і козак: стойть на коні нерухомий. Бо хто-ж би й не здивувавсь, опинившись над такою кручею? У-низу рине вода через камінне, а над водою сидить нерухомо сивий дід на камені, а там стоять нерухомі дівчата, з прачами⁸⁾, з мокрими полотнищами в руках. Чи дівчата, чи може русалки повиходили прати сорочки підводному цареві, що живе в кришталевому будинку під водою. Отсє-ж мабуть і сам він вийшов з води погріть старій кости на сонці. Ще раз погляне козак на сивого діда, ще раз погляне на дівчат: позасукували по локоть рукави, попідтикали плахти й мережані заполоччю подоли... Золото не сяє так на дорогих перстнях, як сяють у воді і над водою їх білі ноги. Задививсь козак, і собі стойть нерухомо; коли ж гукне на його старий Грива: „Гей, гей! козаче! Чого се тебе занесло на кручу? Хиба хочеш пополоскати свої кармазини в Трубайлі?”

8) Прат — правник.

І скоро промовив, — зараз наче розбив які чари.
Засоромились дівчата і давай бовтать полотнищами.

А козак одвітує дідові: „Та й за те слава Богу,
що хоть на кручу вибраав ся. Скажи, будь ласкав, ді-
дусю, як мені виїхати ік Війтовцям?”

„А чого тобі треба в Війтовцях?”

— „Через Війтовці”, каже, „лежить моя дорога”.

„А куди-ж лежить твоя дорога?”

— „Моя дорога — до чийогось порога, моя сте-
жечка — до чийогось сердечка”

„Еге”, каже старий Грива: „нехай же тобі Господь
у доброму ділі помагає! От-же куди тобі виїхать. Бе-
рись у-низ, по-над берегом; то там трохи низче буде
тобі доріжка; тією доріжкою виїдеш ти на річку. Єсть
через річку й кладочки; возом не проїдеш, а конем
добрий козак перехопить ся”.

Подякував козак за пораду, повернув коня і сховався по-за деревом.

Як сховався, тоді то вже розгулялись наші дівча-
та; розписали козака як на папері: які й очи, які й
брони, як і говорити, як і всміхається. Та каже: „Се
твій сужений!”, а та: „Се твій”. А одна додала: „Не
змагайтесь дурно, дівчата: чи рівня-ж таки вам пиш-
ний князь! Се нашій панночці сужений!”

Почервоніла Орися. „Збожеволіла”, каже, „ти,
Параско! Хиба не чула, що він сказав дідові?”

І жаль їй було, сама не знає чого, що він іде сва-
тати ся. Мякше од воску дівоче серце. Тане воно од
козацьких очей, як од сонця...

„Що-ж”, каже Параска, „що іде сватати ся! Су-
женої й конем не обідеш!”

VI.

Поправи дівчата сорочки, зложили на віз, зеле-
ною пахучою травою прикрили, посідали й поїхали
до-дому, сьвіжі та веселі; щебечуть як ластівки. Іще
далеко не доїхав віз до сотницького двора, а в дворі
вже чутно було, що вертають ся.

„Орисю, наша панночко!” крикнули дівчата, скоро розчинились ворота. „Чий же то сивий кінь у дво-рі стоїть? Се-ж того козака, що ми бачили, се-ж тво-го князя, се-ж твого суженого!”

Гляне Орися, а в серці наче жаром запекло. Чи во-на злякалась, чи вона зраділа, сама того не знала.

Виглянув у вікно із съвітлиці молодий козак: їде в двір віз із старими кіньми, із старим сивим погони-чем; зелена трава волочеть-ся по боках і бੇть-ся по колесах; а із-за сивої бороди старого Гриви, із-за бі-лої зіми, червоніє літо: повен віз дівчат у квітках та в намисті, — Орися як сонце поміж ними! Виглянув, та аж руками сплеснув: „Се-ж вона, се-ж вона!” І ото вже тогді почав на прямому викладувати свою мову пану сотникові, і хто він такий, і чого приїхав. Хто ж він такий, то се вже пан сотник знов давно: Миргород-ський осауленко, отаман у своїй сотні, хорошого й ба-гатого роду дитина. А чого приїхав? Приїхав поди-вить ся, що там за Орися така, що там за дочка в сот-ника Таволги на всю Гетьманщину; а побачивши та й себе показавши, довідать ся, чи вже надбала шитих рушників у скриню... Про що жутивсь, чого бажав пан сотник, те йому як із неба впало. Не довго ду-мавши, позвав Орисю. Ввійшла в съвітлицю, червона як калина.

„От, Орисю, тобі жених! Чи люб він тобі, чи мо-же підождеш красчого?”

Хоть-би тобі слово промовила, хоть-би тобі очи-ма зглянула. Стоїть сердешненька і головку схилила.

Бачить пан-отець, що не діждеть-ся од неї одві-ту, — бо де-ж таки, щоб дівчина сказала, що в її на мислі. Очіці хиба скажуть, а сама ні. Пораховав се пан-отець, та й каже: „Де вже такий козак та люб не буде! Обніміть ся ж та поцілуйтесь, та й Боже вас благослови!”

Обняв козак Орисю, поцілував у тії губоньки, що наче з самого меду зліплени, і вклонились обое низь-ко, до самого долу, пан-отцеві.

Чи багато ж наїхало дружини на весілля, чи бучно одбули гостей, чи довго гуляли, се вже не наше діло розказувати.

Бачив я Орисю саме перед весіллям; хороша була, як квіточка. Бачив я знов її через рік у Миргороді, — ще стала красча за-мужем, і дитина в неї як Божа зірочка. Вже я нераз думав собі на неї дивлячись: „Се Божа слава, а не молодиця! Що, як-би хто дотепний змалював її так, як вона єсть, із маленькою дитиною на руках! Що б то за картина була!”

НОВІ КНИЖКИ!

ДО НАБУТЯ В КНИГАРНИ
„СВОБОДИ”:

1) Гетьман Мазепа	25
2) Людоїди	25
3) Вільний чоловік	40
4) Історія України Руси	40
5) Розбійник Кармелюк в IV. частях	\$1.60
6) Козацька пімста	30
7) Про полові справи	30
8) Українсько-англійський сло- вар	2.00
9) Народні казки Вол. Гнатюка	1.00
10) Вибір поезій Ів. Франка...	35
11) Оповіданє з війскового жи- тя і інші	15
12) Починок	15

Замовленя посылати на адресу:

„S V O B O D A”,
83 Grand Street, Jersey City, N. J.